

Tonårstjebers offentliga rum

– En fallstudie av Frizon i Umeå

Klara Hellgren

Kandidatarbete 15 hp
Landskapsarkitektprogrammet, Ultuna
Institutionen för stad och land
Uppsala 2019

Titel: Tonårstjejjers offentliga platser – En fallstudie av Frizon i Umeå
Engelsk titel: Teenage Girls' Public Places – A Case Study of Frizon in Umeå
© Klara Hellgren
Handledare: Malin Eriksson, SLU, institutionen för stad och land
Examinator: Vera Vicenzotti, SLU, institutionen för stad och land
SLU, Sveriges lantbruksuniversitet, fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap
Institutionen för stad och land, avdelningen för landskapsarkitektur
Omfattning: 15 hp
Nivå: Grundnivå G2E
Kurs: EX0861, Självständigt arbete i landskapsarkitektur
Kursansvarig institution: institutionen för stad och land
Program: Landskapsarkitektprogrammet, Ultuna
Nyckelord: tonårstjejjers, offentliga platser, jämställdhet, gestaltungsprinciper, Frizon.
Omslagsbild: Frizon i solnedgång av Klara Hellgren 2019-04-22
Alla bilder i arbetet används med erforderliga tillstånd.
Publiceringsår: 2019
Publiceringsort: Uppsala
Elektronisk publicering: <https://stud.epsilon.slu.se/>

Sammandrag

Syftet med detta arbete är att genom undersökande av Frizon, en mötesplats i Årstadernas park i Umeå, hitta gestaltungsprinciper som landskapsarkitekter kan arbeta med för att skapa platser som tilltalar tonårstjejer. Genom denna fallstudie undersöks även om planering tillsammans med tonårstjejer kan resultera i jämställda offentliga miljöer. Metoden var litteraturstudie, intervju med landskapsarkitekt Annica Forsberg och observationer i Frizon. Resultatet visar att Frizon gestaltades för att vara unik, kunna användas året runt, vara en trygg mötesplats med sittytter där brukare kan betrakta utan att själva synas. Resultatet visar även att tonårstjejer vill ha en mysig mötesplats för umgänge i grupp. De vill också kunna använda Wi-Fi och lyssna på musik. Tjejer vill att Frizon ska sticka ut men inte vara "tjejig". Resultatet av observationerna visar att de vanligaste aktiviteterna bland tonårstjejer är att sitta i hänggunga och prata, lyssna på musik och äta. Bland tonårsskillar är det att klättra, sitta eller stå och prata, lyssna på musik och att leka. Observationerna visar även att Frizon används av flera åldersgrupper och kön mitt på dagen. På eftermiddagen är tonåringarna i majoritet och vid solnedgången är endast tonårstjejer i Frizon. Tonårstjejjarnas kvällsbesök indikerar att Frizon upplevs som en trygg plats. Slutsatser som kan dras utifrån resultaten är att Frizon är en jämställd plats då den används av både killar och tjejer, samt att Frizons gestaltungsprinciper attraherar människor i alla åldrar.

Abstract

The purpose of this essay is to find design principles through exploration of Frizon, a venue in Årstadernas park in Umeå, that landscape architects can work with to create places that attract teenage girls. This case study also investigates the result of planning with teenage girls, which involves questions of whether it can result in an equal public place. The methods used, were literature study, an interview with landscape architect Annica Forsberg, and observations in Frizon. The result shows that Frizon was designed to be unique, to be used all year round, to be a safe meeting place with seating areas where you can look without being seen. The result also shows that teenage girls want a cozy meeting place for socializing. They want to be able to use Wi-Fi and listen to music. The girls want Frizon to stand out but not be "girly". The result of the observations shows that the most common activities among teenage girls is to sit on the swing seats, talk, listen to music and eat. The most common activities among teenage boys is to climb, sit or stand, talk, listen to music and to play. The observations also show that Frizon is used by several age groups and genders during the day. In the afternoon, the teenagers are in majority and at sunset there are only teenage girls in Frizon. The teenage girls' evening visits indicate that Frizon is perceived as a safe place. Conclusions that can be drawn from the results are that Frizon is an equal place since it is used by both boys and girls, and that Frizon's design principles attract people of all age groups.

Innehåll

1. Introduktion	5
1.1 Bakgrund.....	5
Kvinnors platser i staden förr.....	5
Jämställda offentliga miljöer	6
Könsnormer på lekplatser	6
Könsskillnader på skolgårdar	7
Tonåringars platser i staden.....	7
Urbana parker med aktiviteter som attraherar tonårstjejer	9
Otrygghet på offentliga platser	10
Frizon	10
1.2 Syfte	12
1.3 Frågeställning.....	12
2. Metod och genomförande.....	12
2.1 Litteraturstudie	12
2.2 Intervju	13
2.3 Observation.....	13
3. Resultat	14
3.1 Umeå kommuns krav på gestaltningen av Frizon.....	14
3.2 Intervju med Annica Forsberg.....	15
Arbetsprocessen	15
Färg och form.....	16
Gestaltungsprinciper utifrån tonårstjejnarnas önskemål	16
3.3 Sammanfattning av gestaltungsprinciper i Frizon	17
3.4 Pilot: Ostrukturerade observationer	17
3.5 Grafisk sammanställning av strukturerade observationer	18
4. Diskussion	19
4.1 Gestaltungsprinciper i Frizon jämfört med litteraturen och egna iakttagelser	20
4.2 Hur Frizon används.....	21
4.3 Resultatet och metodens tillförlitlighet	22
4.4 Avslutande diskussion	22
5. Referenser	23

1. Introduktion

I flera urbana parker är gruppen tonårstjejer underrepresenterade bland besökare (Lindberg & Schipperijn 2015). Ett exempel är planlagda ytor för spontanidrott, där är 80% av besökarna killar i åldrarna 7–19 år (Blomdahl et al. 2012). Kvinnor och tjejer kan uppleva begränsningar i sina möjligheter att använda offentliga miljöer på grund av att de upplever otrygghet, vilket kan sättas i samband med denna underrepresentation (Andersson et al. 2017). Enligt Brottsförebyggande rådets undersökning om otrygghet på kvällstid är tonårstjejer en av de grupper som känner sig mest otrygga på kvällen (BRÅ 2018).

Enligt Andersson et al. (2017) är det viktigt att reflektera över vilka människor offentliga platser planeras för och vilka konsekvenser det får. Genom att medvetet planera tryggare platser med fokus på tonårstjejer kan tryggare platser skapas som tilltalar fler människor (Andersson et al. 2017). Boverket har gett ekonomiskt stöd till flera projekt som arbetat för att skapa jämställda offentliga platser, däribland projekt där landskapsarkitekter inkluderat tonårstjejer i planeringsprocessen (Boverket 2018a).

I detta kandidatarbete undersöks vilka gestaltungsprinciper landskapsarkitekter och Umeå kommun har utgått ifrån i ett av dessa projekt, Frizon i Årstidernas park i Umeå, och hur denna plats sedan används och av vilka människor. Frizon valdes för att det är ett nybyggt projekt som inte undersökts i stor utsträckning tidigare. Vidare diskuteras om landskapsarkitekter kan använda de gestaltungsprinciper som tilltalar tonårstjejer för att skapa jämställda offentliga platser som tilltalar många olika brukare. I detta arbete används begreppet gestaltungsprinciper för att beskriva platsens utformning, design element och funktioner.

1.1 Bakgrund

I detta kapitel beskrivs teori från litteraturstudien som fördjupar kunskaper om hur kvinnor rört sig i staden förr, vad en jämställd offentlig miljö är och hur en sådan kan skapas, samt vilka könsnormer som finns på lekplatser och skolgårdar. Vidare fokuserar kapitlet på tonåringars platser i staden, vilka aktiviteter tonårstjejer uppskattar i urbana parker, samt otrygghet på offentliga platser. Avslutningsvis presenteras Frizon som detta arbete studerar, arbetets syfte och frågeställning.

Kvinnors platser i staden förr

Larsson och Jalakas (2014) beskriver att kvinnors tillträde till det offentliga rummet tidigare har varit begränsad. Vidare beskriver de att kvinnor på 1800-talet misstänktes vara prostituerade om de rörde sig ensamma på offentliga platser, särskilt om de var ute på kvällen. De tar upp att offentliga miljöer endast var tillgängliga för de kvinnor vars yrken krävde att de rörde sig där och kvinnor som var i sällskap av män. De visar även att åsikterna var starka vid sekelskiftet om att kvinnans plats var i hemmet och att hennes roll var fru och moder. Enligt Larsson och Jalakas (2014) var varuhuset en offentlig plats där de borgerliga kvinnorna

kunde vistas utan män, det blev en frizon där kvinnor kunde få egentid utanför hemmet.

Jämställda offentliga miljöer

Enligt Boverkets rapport *Stöd till utvecklingsprojekt för jämställda offentliga miljöer i städer och tätorter* (2017) kan jämställda offentliga miljöer beskrivas som ”platser och stråk där kvinnor och män möts och interagerar samt har tillgång till platsen på lika villkor.” (Andersson et al. 2017). Andersson et al. (2017) förklarar att gestaltning av en plats kan främja jämställdhet eller förstärka könsroller och icke jämställda strukturer. Vidare beskriver de att om offentliga miljöer planeras utifrån en enskild grupps erfarenheter riskerar könsstereotyper att befästas och platsen upplevs exkluderande och otillgänglig. Därför anser Andersson et al. (2017) det vara viktigt att tänka på vilka som ska använda platsen och engagera dessa grupper i planeringen, de kan sitta på egna behov och erfarenheter som inte planeraren tänkt på (Andersson et al. 2017).

Enligt Andersson et al. (2017) finns inga garantier att en jämställd planeringsprocess leder till att platsen används på ett jämställt sätt eller att en jämställd plats är ett direkt resultat av ett jämställdhetstänk. Dock har de sett att många projekt som lyckats att skapa jämställda platser har haft jämställdhet och inkludering som målsättning, de har även jobbat med att inte könskoda platsen. Med detta menas att inte skapa platser som uppfattas som ”tjejplatser” då dessa typer av platser förstärker uppfattningar om olikheter mellan könen (Andersson et al. 2017).

Andersson et al. (2017) lyfter fram medborgardialog, observationer och analyser som viktiga arbetsmetoder som kan kombineras i projekt som ska främja jämställdhet, dessa ger en bild av hur brukarna använder platser och vad de tycker om dem. Vidare beskriver de att i medborgardialoger där både killar och tjejer är med tenderar killar att ta mer plats än tjejerna. Därför kan ett separatistiskt arbetssätt i medborgardialoger, att ha dialoger med endast tjejer eller endast killar, vara en bra metod för att fokusera på en specifik grupps behov och önskemål. Flera projekt som Boverket gett stöd till har utvecklats med ett separatistiskt arbetssätt och resulterat i en inkluderande och icke-könskodad plats (Andersson et al. 2017). Utöver medborgardialoger är det viktigt att använda sig av kompetenser hos människor som är insatta i jämställdhetsfrågor. I projektet Frizon, som studeras i detta arbete, jobbade de tillsammans med Umeå kommuns jämställdhetsstrateg (Andersson et al. 2017).

Könsnormer på lekplatser

Karsten (2003) genomförde en observationsstudie av lekplatser i Amsterdam där könsskillnader i hur barn använder lekinriktade offentliga platser lyftes fram. Könsskillnaderna var tydliga i vilka som befann sig på lekplatserna, vad de gjorde, hur länge de stannade och hur mycket plats de tog upp. På de åtta lekplatser som observerades i studien var endast 15-40% av barnen tjejer. Tjejerna tenderade att leka i mindre grupper och göra aktiviteter såsom att hoppa hage, gunga, klättra och utöva gymnastik på volträcke medan killarna tenderade att leka i stora grupper, ta upp stor yta och spela fotboll. Karsten (2003) observerade även att tjejer som ville delta i killarnas lekar möttes av protest från killarna. Lekar i stora grupper med blandade kön såsom kull förekom också.

Studien visar att killar stannar längre på lekplatser än vad tjejer gör, tjejerna går innan det blir mörkt och sedan domineras lekplatserna helt av killar. Enligt Karsten (2003) föredrar tjejer lekplatser med god skötsel och hög kvalitet, de stannar dessutom längre på lekplatsen om det finns stor variation på lekutrustning. Karsten (2003) menar därför att jämställda lekplatser ska vara välskötta och ge lika mycket fysisk plats åt aktiviteter som tjejer tycker om som aktiviteter som killar tycker om, samt aktiviteter som grupper av alla kön tycker om. En sådan design ger förutsättningar för att fler ska känna tillhörighet till platsen och känna sig trygga att bryta könsnormer om de vill (Karsten 2003).

Könsskillnader på skolgårdar

Jansson et al. (2018) undersökte hur åttondeklassare, tonåringar i åldrarna 14-15, använder skolgårdar i södra Sverige. Enligt studien har tjejer och killar olika preferenser på skolgården. Killarna dominerar på fotbollsplanerna och många tjejer undviker fotbollsplanerna eller väljer att stanna inomhus på rasterna. Anledningar till att tjejerna stannar inne kan bero på hur vädret är och brist på platser med regnskydd på skolgården. Enligt Jansson et al. (2018) är vädret en mer avgörande faktor i tjejernas beslut att gå ut på rasterna än vad det är för killarna, i studien uppger killar att de gått ut i regn och spelat fotboll.

Enligt Jansson et al. (2018) var tonårstjejer vars skolgårdar dominerades av bollsplaner inte lika nöjda med sin skolgård som de tonårstjejer vars skolgårdar inte hade många bollplaner. Jansson et al. (2018) föreslår att skolgårdar skulle fungera bättre för tjejer om de hade varierade innehåll och utrustning. Tjejerna använder kingrutorna och bänkar vid vegetation på rasterna då de både vill vara socialt aktiva och fysiskt aktiva. Tjejerna lyfter fram vikten av att det finns avskilda sittplatser nära vegetation där de kan umgås ifred.

Generellt önskar tonåringarna i studien fler gröna ytor med träd och perenner på skolgården. Många av tonåringarna vill ha fler aktiviteter som alternativ till sport och bänkar, aktiviteter där killar och tjejer kan mötas och umgås tillsammans. Gungor där de kan lyssna på musik tillsammans eller prata var ett återkommande förslag på sådan aktivitet, även studs mattor, utegym och klätterställning (Jansson et al. 2018).

Enligt Pawlowskis et al. (2014) studie om barriärer för fysisk aktivitet på skolraster är dåligt väder, platsbrist och konflikter anledningar till att både tjejer och killar inte går ut och rör på sig på rasterna. Önskemål från tjejerna i studien var att ha fler avskilda mysiga platser på skolgården där de kan umgås med vänner i mindre grupper medan killarna vill ha fler platser att vara fysiskt aktiva på. Flera av tjejerna i studien vill vara med killarna och spela fotboll men känner sig inte välkomna eller inkluderade i spelet vilket gör att de avstår (Pawlowski et al. 2014).

Tonåringars platser i staden

Enligt Owens (2017) finns fördomar hos vuxna kring tonåringars beteende som gör att de ofta anses oönskade på offentliga platser. Media förstärker bilden av att särskilda grupper är störiga, exempelvis är fördomarna starkare mot icke-vita tonårsskillar än vita tonårstjejer. Hon menar att urbana miljöer därför sällan designas för tonåringars behov och ibland görs även designval som aktivt exkluderar tonåringars användande av platsen, såsom markbeläggning som är svår att åka skateboard på. Enligt Owens (2017) tycker tonåringar om att delta i föreningsidrott, att åka skateboard, rullskridskor, bowla eller lyssna på musik på sin

fritid. Owens (2017) anser att synen på tonåringar som stökiga måste förändras och urbana platserns positiva roll i tonåringarnas utveckling bör lyftas fram.

De platser som tonåringar använder i staden är enligt Owens (2017) torg, parker, gatuhörn och verksamheter med förutsättningen att det finns ytor att sitta på eller luta sig mot. Dessa platser är viktiga för socialt umgänge i grupp och därmed utvecklande för tonåringars sociala förmågor. Avskilda platser där tonåringar kan vara ifred används för mer intima och allvarliga samtal mellan nära vänner, eller tid ensam för att fundera kring problem och framtiden. Sådana platser är ofta tysta och har utsikt och naturelement så som gräs, träd, perenner. Dessa naturliknande miljöer kan vara stressreducerande och anses underlätta tonåringars utveckling och avkoppling. Vidare beskriver Owens (2017) att dessa platser för egentid och reflektion ger tonåringar möjlighet att betrakta utan att själva synas.

Owens (2017) lyfter fram vikten av att planerare tar del av den forskning som finns om tonåringars platser i staden, då kan designval göras som bättre möter tonåringars behov. Hon anser även att tonåringar bör inkluderas i planeringsprocessen för platser som de kommer använda. Inkluderingen stärker tonåringars känsla av tillhörighet till samhället, lär dem att relatera till andra och lär dem att fatta beslut i grupp (Owens 2017).

I en studie av Höglhammer et al. (2018) intervjuades 45 tonåringar om vilka faktorer som påverkar dem att använda offentliga platser i Wien. Generellt tycks närheten till offentliga platser från hemmet och närheten till vännernas hem påverka användningen. Höglhammers et al. (2018) resultat visar att tonåringar föredrar kommersiella offentliga platser så som shoppinggator, caféer, gallerior och snabbmatskedjor när de ska umgås. Anledningar till detta är att de kan stanna på dessa platser under en längre tid utan att bli bortkörda, eftersom de är betalande kunder accepteras deras närvaro av vuxna. På icke-kommersiella offentliga platser anses grupper av tonåringar vara oönskade av vuxna. Höglhammer et al. (2018) problematiserar användning av kommersiella platser för rekreation genom att påpeka att inte alla tonåringar har råd att bara vistas på platser där de måste köpa något, de blir då exkluderade. Vidare resonerar de att det finns en risk att offentliga platser får en negativ status om endast grupper som inte har råd att vistas någon annanstans är där, detta kan bli en del av en urban segregeringsprocess (Höglhammer et al. 2018).

Lieberg (1998) skriver om tonåringars användning av staden utifrån sociologen Erving Goffmans tankar om platser i staden som en scen. Begreppet *on stage* syftar på platser där människor både syns och kan betrakta andra, *back stage* syftar på platser där människor är undagömda och inte betraktas av andra (Lieberg 1998). Göteborgs stads park- och naturförvaltning (2014) adderar begreppet *off stage* som komplement till *on stage* och *back stage*. *Off stage* platser beskrivs som åskådarplatser bredvid *on stage* platserna där människor som inte vill vara *on stage* kan sitta och betrakta istället.

Göteborgs stads park- och naturförvaltning (2014) beskriver att offentliga platser blir mer jämställda om de innehåller möjligheter att vara *on stage*, *back stage* eller *off stage* då det inbjuder fler till att vistas där. De tar en skatepark som exempel, *on stage* är den stora rampen där skejtarna som vill visa upp sina tricks åker och *off stage* är bänkarna bredvid den stora rampen där de som inte skejtar sitter och tittar på. *Back stage* är den lilla rampen omsluten av träd en bit bort från stora rampen,

där kan de som vill öva på sitt skejtande ifred göra det tills de vågar vara *on stage* (Park- och naturförvaltningen 2014).

Lieberg (1998) identifierar tre typer av platser som tonåringar söker sig till. Den första är reträttsplatser som är *back stage*, där kan tonåringar kan umgås med varandra eller vara själva bortom vuxnas bevakning. Exempel på sådana platser är klubblokaler, källare, garage och trapphus. Den andra är interaktionsplatser som är *on stage*, där visar tonåringarna upp sig och olika grupper av tonåringar och vuxna möter varandra. Exempel på dessa platser är torg, gågator och gallerior. Den tredje är frizoner vilket är platser som tonåringarna själva skapar, där kan de vara fria att testa nya beteenden och gå över gränser. Exempel på frizoner är ravefester, att använda ett torg som sitt vardagsrum eller att upptäcka underjordiska rum (Lieberg 1998).

Urbana parker med aktiviteter som attraherar tonårstjejer

En studie av Veitch et al. (2016) fick tonåringar från fyra olika skolor i Australien ranka bilder på parkutrustning utifrån sannolikheten att de skulle vilja besöka en park med detta aktivitetsutbud. Studien visar att tonåringar föredrar fysiskt utmanade aktiviteter i parker såsom äventyrslekpark, klätterställning, linbana, stora gungor och stora rutschkanor. Andra populära attribut är basketplan, pingisbord, utegym, och träd (Veitch et al. 2016).

Lindberg och Schipperijn (2015) har gjort observationsstudier i tre parker i Köpenhamn, Fælledparken, Superkilen och Sifs & Krakas, för att se hur väl arkitekternas målgrupp i planeringsprocessen stämmer överens med brukargruppen som är i parken. I Fælledparken förväntades gungorna och fotbollsplanen med konstgräs användas av tonåringar oavsett kön, observationerna visade på att dessa användes av de tänkta målgrupperna. Karusellen användes av tonårstjejer samt killar och vuxna trots att denna var designad för barn.

I Superkilen gjordes multibetongplan, fitnessringar, gymnastikutrustning, höga gungor, pingisbord, randiga asfaltskullar, dubbelgungor och klätterställning med tonårstjejer i åtanke. Inga tonåringar observerades använda dessa aktiviteter, de användes istället av barn och vuxna. Både tonårstjejer och tonårskillar använde basketplanen, trots att denna var designad för killar och män.

I Sifs & Krakas observerades inga tonårstjejer. Överlag var tonårstjejerna väldigt få och tonårskillarna många i observationsstudierna. Enligt Lindberg och Schipperijn (2015) var det svårt att avgöra om det fanns någon aktivitetspreferens bland tonårstjejerna eftersom det var så få närvarande i parkerna. Lindberg och Schipperijn (2015) anser att tonårstjejjers preferenser inom fysisk aktivitet i urbana parker bör undersökas vidare.

Flera studier visar att tjejer tycker om att dansa, spela basket och promenera, medan killar helst spelar fotboll och cyklar (Cohen et al. 2006; Kirby et al. 2013; Spiric & Bergner 2014). Spiric och Bergner (2014) beskriver könsfördelningen på de 20 vanligaste aktiviteterna bland tjejer och killar i en jämställdhetsrapport för Umeå kommun. De aktiviteter som domineras av tjejer är ridsport, dans, gymnastik och simning (Spiric & Bergner 2014).

Enligt Cohen et al. (2006) är tonårstjejer mer fysiskt aktiva utanför skoltid om de bor inom 800 m från parker jämfört med tjejer som har dubbelt så långt till närmaste park eller har närhet till väldigt få parker. Tonårstjejerna i studien använde inte skateparker utan använde främst parker med promenadstigar, löparspår och basketplan (Cohen et al. 2006).

Otrygghet på offentliga platser

BRÅ:s undersökning om otrygghet utomhus på kvällen från 2018 visar att kvinnor upplever större otrygghet än män, 36 % av kvinnorna kände sig otrygga på kvällen jämfört med 19% av männen. 10% av kvinnorna väljer att inte gå ut på kvällen på grund av sin otrygghet, jämfört med 2% av männen. Mest otrygga känner sig tjejer i tonåren och äldre kvinnor (BRÅ 2018). Enligt Larsson och Jalakas (2014) utvecklar många unga kvinnor strategier för att anpassa sitt beteende när de vistas på offentliga platser. Exempel på sådana strategier är att prata i telefon, hålla nyckarna mellan fingrarna för att använda som vapen eller dra upp luvan och röra sig maskulint (Larsson & Jalakas 2014, s.124).

Enligt Larsson och Jalakas (2014) visar antalet polisanmälda brott att män löper större risk att bli utsatta för våld i offentliga miljöer än kvinnor och att de flesta våldsbrott och våldtäkter mot kvinnor sker i hemmet. Vidare beskriver de att antalet anmälningar om misshandel och våldtäkt har ökat de senaste åren och fortsätter öka för både män och kvinnor. De resonerar att ökningen beror på definitionen av våldtäkt har blivit bredare genom lagändringar och då hamnar fler anmälningar om sexuella ofredanden under rubriken våldtäkt. Dock finns ett mörkertal som innebär att alla brott som begår på offentliga platser inte anmäls (Larsson & Jalakas 2014, s.123). Anledningar till detta kan enligt Larsson och Jalakas (2014) vara att många brott som anmäls inte leder till fällande domar.

I Höglhammers et al. (2018) intervjuer med tonåringar berättade fler killar än tjejer att de är rädda för att hamna i konflikter på offentliga platser. Många av dessa respondenter hade strategier för att undvika offentliga platser för att inte riskera att bli utsatta för brott (Höglhammer et al. 2018).

Enligt Jorgensen et al. (2013) finns samband mellan rädsla för att bli utsatt för brott, vegetation i parker och närvaro av andra människor. I studien fick vuxna män och kvinnor titta på fotografier av ett parkstråk med olika mängd träd, buskar och människor, sedan estimerade de hur rädda de skulle vara om de själva befann sig på plats i respektive fotografi. Kvinnor skattade genomgående högre rädsla än män. För fotografierna med mycket träd och buskar som dolde siktlinjen skattades rädslan högre än för bilderna med färre träd och buskar, detta beror enligt Jorgensen et al. (2013) på att den täta vegetationen utgör potentiella gömställen för brottslingar. Lägst rädsla estimerades för fotografierna där andra människor också befann sig i parkstråket för rekreation, högst rädsla estimerades för de folktomma fotografierna. För att minska otryggheten i parker föreslår Jorgensen et al. (2013) att landskapsarkitekter tänker på att skapa flera siktlinjer från stigarna i parken så att andra människor blir synliga, samt att parkförvaltare gallrar buskage, klipper ner häckarna i ögonhöjd och beskär låga grenar på träd (Jorgensen et al. 2013).

Enligt Andersson et al. (2017) kan gestaltning och ljusdesign öka tryggheten på en plats. God belysning och att förstärka en hemkänsla genom att gestalta på sätt som påminner om inomhusmiljöer har använts i flera projekt med fokus på jämställdhet som Boverket gett stöd till (Andersson et al. 2017).

Frizon

”En frizon, fri från förväntningar, otrygghet och rädslor.” (Umeå kommun 2019). Så beskrivs Frizon i Årstidernas park, invigd hösten 2016, av Umeå kommun (2019). Det är en mötesplats i centrala Umeå vid Umeälven som skapats tillsammans med tonårstjejer. Figur 1 visar Frizons placering nordost om Umeälven.

kommunen hållit för att låta dem sätta personliga avtryck på platsen (Umeå kommun 2019). I Frizon finns möjligheter att umgås, koppla upp sig på Wi-Fi, ladda mobilen och spela musik ur högtalare (Umeå kommun 2019).

Figur 2: Frizon i april (Hellgren 2019).

Figur 3: Utsikt över Umeälven från Frizon (Hellgren 2019).

1.2 Syfte

Syftet med arbetet är att genom undersökande av Frizon hitta gestaltungsprinciper som landskapsarkitekter kan arbeta med för att skapa platser som tilltalar tonårstjejer. Genom denna fallstudie undersöks om planering tillsammans med tonårstjejer kan resultera i jämställda offentliga platser.

1.3 Frågeställning

Frågeställningen som arbetet syftar till att besvara är: Vilka gestaltungsprinciper användes vid utformningen av Frizon och hur används Frizon idag?

2. Metod och genomförande

I detta kapitel presenteras metoderna som används i arbetet. Uppsatsen är en kvalitativ studie som bygger på litteraturstudie, intervju och observationer.

2.1 Litteraturstudie

En litteraturstudie av engelska och svenska vetenskapliga artiklar har gjorts. Databaser som använts är SLU Primo, Scopus, Web of Science och ASSIA. Sökord som använts är *girl*, *gender*, *park*, *teen*, *adolescents*, *youth*, *young*, *urban*, *"public space"*, *design* och *park*. Även böcker såsom *Jämställdhet nästa!* av Larsson och Jalakas (2014) och ett kapitel av Owens (2017) ur *Designing cities with children and young people* har använts i litteraturstudien. Litteraturstudien

användes i bakgrundskapitlet för att förstå tonåringars och specifikt tonårstjeers behov av offentliga platser, vad dessa platser bör innehålla och varför. I resultatkapitlet användes källorna Umeå kommuns *Frizon Umeå Slutrapport* och Umeå kommuns webbsida *Gendered Landscape*. Resultatet av litteraturstudien låg som grund för formulering av intervjufrågorna.

2.2 Intervju

För att besvara frågeställningen om gestaltungsprinciper och för att förstå vilka könsnormer Frizon påverkats av gjordes en intervju med landskapsarkitekten Annica Forsberg, från Tyréns AB, som varit med och skapat Frizon. Intervjun var semistrukturerad vilket innebär att frågorna är öppna, utan förutbestämd ordning och den intervjuade kan resonera fritt i sina svar. Vidare innebär semistrukturerad intervju att följdfrågor kan ställas för att fördjupa förståelsen (Lantz 2015).

Intervjun med Forsberg gjordes över Skype. Hon höll en presentation och därefter ställdes de frågor som inte besvarades av presentationen. Frågorna som ställdes handlade om Frizons färg och form, vilka gestaltungsprinciper och trygghetsaspekter de arbetat med, vilken inspiration de fått, hur arbetsprocessen gått till och vilka önskemål tonårstjejerna hade. Intervjun spelades in och transkriberades.

2.3 Observation

För att besvara frågan hur Frizon används idag gjordes ett platsbesök i Umeå. I Frizon utfördes dolda observationer i ostrukturerad och strukturerad form. Observationerna gjordes dolda eftersom detta är ett vanligt tillvägagångssätt för att observera offentliga miljöer, genom att vara dold riskeras inte störningar i händelseförloppet (Repstad 2012). Observationsmetodernas utförande utgick ifrån anvisningar i boken *Etnografiska Observationer* (Arvastson & Ehn 2009).

Innan varje strukturerad observation gjordes pilotobservationer i ostrukturerad form i 10 min, för att träna upp observatörens observationsförmåga och att få underlag till de strukturerade observationerna. Med ostrukturerad observation menas att det som observeras beskrivs detaljerat i fritext (Arvastson & Ehn 2009).

Den strukturerade observationen antecknades i tabellform och beskrev väder, klockslag, brukarnas aktiviteter, ålder och kön. Tabell 1 och 2 är exempel på hur tabellerna fyllts i under de strukturerade observationerna. Aktivitetskolumnen i tabell 1 har utgått från pilotobservationerna. I tabell 2 valde jag att göra en könsuppdelning mellan kvinna och man och placera de observerade personerna i dessa kategorier utifrån antaganden av deras könsidentitet. I det fall där det var svårt att avgöra kön på personen placerades denna i ”svårt att avgöra” kolumnen. De strukturerade observationerna gjordes i en halvtimme vid tre tillfällen per dag: kl. 12:00–12:30, kl. 16:00–16:30 och kl. 20:00–20:30. Dessa halvtimmespass bestod kontinuerligt av 5 min observation och därefter 2,5 min paus för reflektion.

Tabell 1: Första strukturerade observationsstudien av aktiviteter i Frizon.

Datum & veckodag: 22/4 måndag, Annandag påsk	Klockslag: 12:00-12:30	Väder: 12°C Sol
--	------------------------	-----------------

Aktivitet	Vilka gör detta?	Var och hur?
Sitta och titta på Umeälven	En man och ett barn (kille)	Hänggunga
Sitta och äta glass eller mat	Tre barn (tjejer) En man och en kvinna	Hänggunga Bänk
Klättra	-	-
Leka	Två barn (tjej och kille)	Med pinnar på hänggunga
Prata stående	En äldre kvinna och en äldre man	Tittar på Frizon
Prata sittandes	-	-
Lyssna på musik stående	-	-
Lyssna på musik sittandes	-	-
Stå med mobil	Äldre man	Fotar Frizon
Sitta med mobil	Tjej	Hänggunga, röker cigarett och dricker läsk

Tabell 2: Första strukturerade observationsstudien av kön och ålder på brukare i Frizon.

Datum & veckodag: 22/4 måndag, Annandag påsk	Klockslag: 12:00- 12:30	Väder: 12°C Sol	
Antaget kön	Kvinna	Man	Svårt att avgöra
Barn (1-12 år)	4	2	-
Tonåring (13-18 år)	1	-	-
Vuxen (19-64 år)	1	2	-
Pensionär (65-100 år)	1	2	-

3. Resultat

I detta kapitel presenteras resultat från litteraturstudien, intervjun med landskapsarkitekten Annica Forsberg som arbetat med Frizon och observationerna av aktiviteter och besökare i Frizon.

3.1 Umeå kommuns krav på gestaltningen av Frizon

Enligt Umeå kommuns slutrapport för Frizon (2016) sammanställdes en lista på krav för platsens gestaltning utifrån dialoger kring jämställda offentliga platser. Dessa var att Frizon ska ha en egen identitet och karaktär, den ska anpassa sig till Årstadernas parks helhet och fungera att användas året om. Det ska vara en mötesplats för umgänge med Wi-Fi, eluttag, högtalare att koppla upp mobilen till och sittytor att umgås på. Brukare ska ha möjlighet att vara *on stage*, *off stage* och

back stage. I Frizon ska alla vara fria från rädslor (Umeå kommun 2016). Utifrån dialoger med tonårstjejer om otrygghet i offentliga rum har landskapsarkitekterna på Tyréns arbetat med överblickbarhet, belysning och att placera Frizon nära stråk där många människor rör sig för att skapa en trygg mötesplats (Umeå kommun 2019).

3.2 Intervju med Annica Forsberg

I detta kapitel sammanfattas intervjusvaren från Annica Forsberg. Kapitlet beskriver Forsbergs arbetsprocess med Frizon, varför Frizon har sin färg och form samt vilka gestaltungsprinciper hon utgått från i planeringen av Frizon.

Arbetsprocessen

Landskapsarkitekten Annica Forsberg¹, som varit med och skapat Frizon, berättar att kommunen bad Tyréns att skapa en originell och unik produkt som stack ut. Forsberg¹ lyfter fram vikten av att hålla en egen dialog med målgruppen för att ta del av deras tankar och erfarenheter. Skissworkshopen som hölls var en chans för Forsberg¹ och Bergendal att träffa tjejerna personligen och få mer önskemål från dem, utöver det material som de fick av Umeå kommun från kommunens dialoger med tonårstjejerna. Endast tjejer som bott i Umeå länge kom på workshopen, det var svårt att samla alla tjejer från de olika grupperna. På workshopen drogs tjejerna till det befintliga trädet på platsen så den blev en central punkt i utformningen av Frizon.

En av de första idéerna var att skapa en plattform runt trädkronan men detta fungerade inte ur ett tillgänglighetsperspektiv. Det var viktigt att utgå ifrån tonårstjejnarnas behov och önskemål men att samtidigt inte göra det till en ”tjejplats”, Frizon skulle vara en plats för alla. Fem förslag togs fram av Forsberg¹ och Bergendal och dessa utvärderades sen utifrån vilka konsekvenser de skulle få enligt krav från kommunen. Landskapsarkitekterna på Tyréns AB jobbade tätt tillsammans med ljusdesigner, även i skissfasen, då ljuset var en väldigt viktig del av projektet. Om budgeten hade varit större hade de även designat ett golv med porslinsdekorationer till platsen.

När Frizon planerades fanns endast ett liknande projekt i Malmö, Rosens röda matta, som är en plats för fysisk aktivitet. Från början var tanken från Umeå kommun att denna plats i Årstidernas park skulle bli en lekplats men tonårstjejerna hade tydliga önskemål om att inte ha en aktiv plats. Tonårstjejerna ville ha en mötesplats att samlas och umgås på i trygghet, inte en aktivitetspark. I samma parkstråk finns både skejting, parkour och trampoliner så Forsberg¹ resonerar att behovet av en plats med fysisk aktivitet inte var så stor, trots att killarna dominerar på dessa platser. Vidare berättar hon att det ofta är aktiva ytor som är icke-jämställda då killarna använder platserna fysiskt och tjejerna sitter på en bänk bredvid och tittar på. Så för att skapa en jämställd plats för tonårstjejer valde de att inte göra en plats för fysisk aktivitet.

Forsberg¹ är glad att hon jobbade med detta projekt då hon annars inte får tid till att grotta ner sig och fokusera på ett projekt på djupet. Hon beskriver att samarbetet med konstnären Bergendal var givande och att de kunde arbeta fritt. Forsberg¹ beskriver att de dock hade ont om tid och begränsad budget men att hon ändå är

¹ Annica Forsberg landskapsarkitekt Tyréns AB, intervju den 29 april 2019.

nöjd med hur projektet blev. De trodde inte att Frizon skulle få ett så stort genomslag som det fått. Sedan Frizon byggts färdigt har de blivit kontaktade av landskapsarkitekter i USA och Pakistan som vill göra liknande projekt.

Färg och form

Enligt Forsberg¹ ville inte tonårstjejerna att platsen skulle vara tjejig men ha feminina förtecken, såsom runda former. Valet av den pariserblå färgen på Frizon var för att undvika att göra en "tjejplats" som det kanske hade blivit om de hade valt rosa. Forsberg¹ förklarar att andra projekt som hon sett som har riktat sig mot tjejer är rosa och därför valde de blått istället. Genom att välja blå tar de färgen i anspråk och tar makten över den. Tjejerna ville att Frizon skulle sticka ut och inte vara lagom. Plexiglasen användes för att skapa en lekfull känsla med färgglatt ljusspel på marken, se figur 4.

Figur 4: Ljusreflektion från plexiglasen i taket på Frizon. I bilden syns även klotter på den runda bänken (Hellgren 2019).

Stålkonstruktionen var gjord av en smedja i Umeå för att skapa något unikt istället för att beställa färdiga produkter. Kommunen bestämde att symbolerna som tonårstjejerna gjort skulle synas i Frizon så dessa sattes på en list på taket, se figur 5. Enligt Forsberg¹ är karusellformen ett sammanträffande, det var aldrig meningen att skulle likna en karusell. Hon påpekar också att karuseller inte är ovala men det är Frizon.

Figur 5: Tonårstjejnarnas symboler längs Frizons tak (Hellgren 2019).

Gestaltungsprinciper utifrån tonårstjejnarnas önskemål

En av de viktigaste principerna som Forsberg² tar upp är att betrakta men inte själv bli betraktad. Tjejerna ville inte känna sig uttittade av killar när de var på platsen. Därför gjordes ett tak på Frizon. Regnskydd är också en anledning till att de gjorde ett tak. Tonårstjejerna ville även att det skulle finnas avskärmande väggar för att det skulle kännas mysigt och omslutet. Forsberg¹ kunde inte gå med på väggar då detta inte var bra ur säkerhetssynpunkt, det skulle göra platsen trång och otrygg. Forsberg¹ ville inte skapa hörn där någon kunde dölja sig. Överblick var viktigt för

¹ Annica Forsberg landskapsarkitekt Tyréns AB, intervju den 29 april 2019.

att öka tryggheten. Belysningen reglerades efter *on stage*, *off stage* och *back stage*, se figur 6.

Figur 6: Kvällsbelysning i Frizon vid solnedgång (Hellgren 2019).

Tjejerna ville ha en mötesplats med tät möblering för att de skulle kunna sitta mittemot varandra och prata. Gungorna var ett rogivande och feminint element som skulle skapa den mysiga känsla som tjejerna ville ha. Annica Forsberg¹ designade de runda gungorna själv för att dessa skulle vara unika för Frizon. Ryggstöden gjordes höga för att skapa rumslighet och få den omslutningen som tjejerna bad om. Kommunens samhall gjorde flätningar av tyg till delar av ryggstöden på gungorna. Tjejerna bad om att kunna använda Wi-Fi och lyssna på egen musik på platsen, vilket de fick. Frizon används året om, taket skyddar mot nederbörd och snö, vid kallt väder sätts renskinn ut på hänggungorna för att göra dem varmare.

3.3 Sammanfattning av gestaltungsprinciper i Frizon

Detta är en sammanfattning av de gestaltungsprinciper som Umeå kommun (2016) och Forsberg¹ beskrivit att Frizon är planerad efter.

- » Frizon ska vara en unik plats som sticker ut, men inte vara “tjejig”.
- » Frizon ska fungera i Årstidernas parks helhet och kunna användas året om.
- » Frizon ska vara en lugn och mysig mötesplats med sittplatser där brukare kan sitta tätt och prata.
- » Det ska finnas Wi-Fi, eluttag och Bluetooth-högtalare för att kunna lyssna på egen musik.
- » Brukare ska kunna betrakta utan att själva bli iakttagna.
- » Frizon ska vara en trygg plats.
- » Det ska vara nära till grönska.

3.4 Pilot: Ostrukturerade observationer

Mitt på dagen och eftermiddagen var det soligt och många olika människor observerades i Årstidernas park, sittandes längs Umeälven, joggandes och promenerandes. Den runda bänken i mitten av Frizon har klottrats på. Hänggungornas ryggstöd är slitna och på marken under dem ligger pappersmuggar från McDonalds.

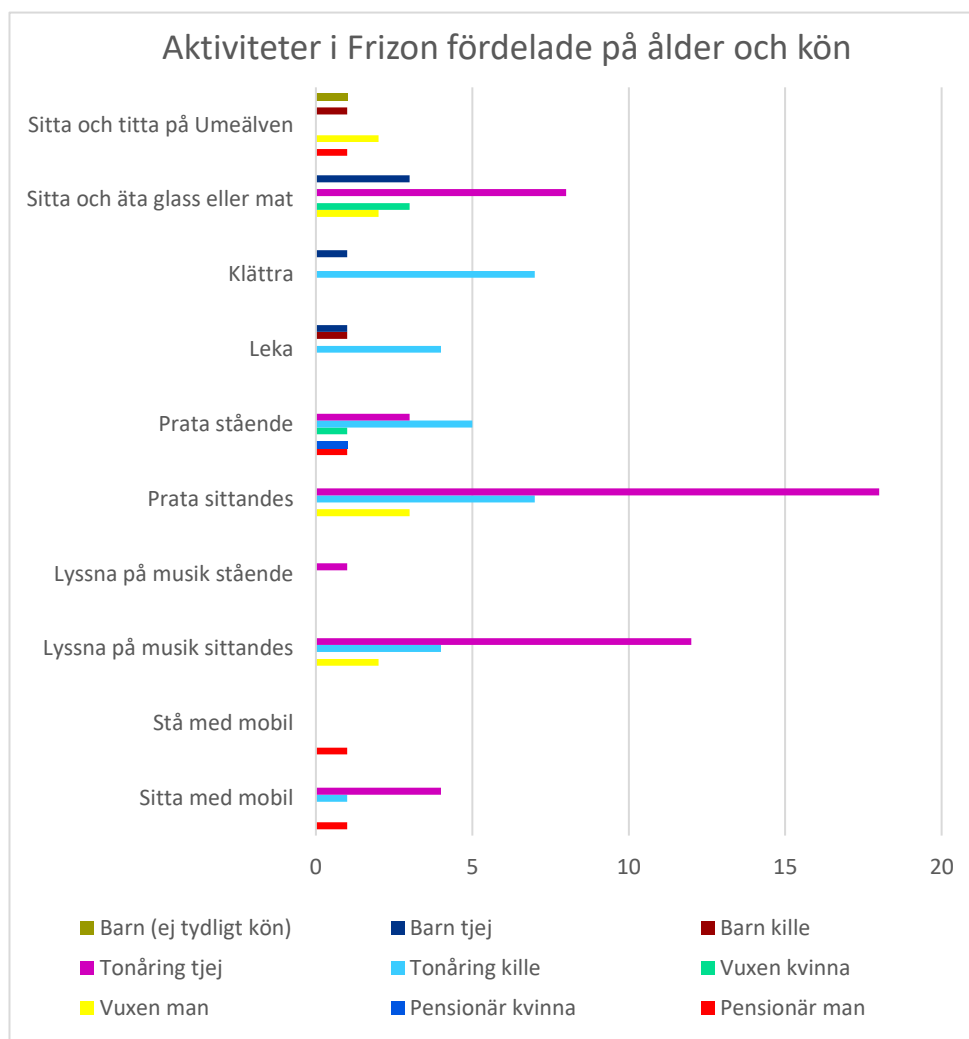
Aktiviteter som observerades i Frizon var en äldre man och en äldre kvinna som satt och tittade på Umeälven, barn och tonårsskollar som klättrade och lekte på hänggungorna, tonårsskollar som jagade varandra runt Frizon, tonårsskollar som

¹ Annica Forsberg landskapsarkitekt Tyréns AB, intervju den 29 april 2019.

klättrade upp i trädet och upp på Frizons tak, en tonårskille som satt med mobil, tonårstjejer som satt i hänggungor och pratade, åt, drack läsk och lyssnade på musik. Resultatet från pilotobservationerna användes för att utveckla aktivitetskolumnen i protokollet för strukturerade observationer.

3.5 Grafisk sammanställning av strukturerade observationer

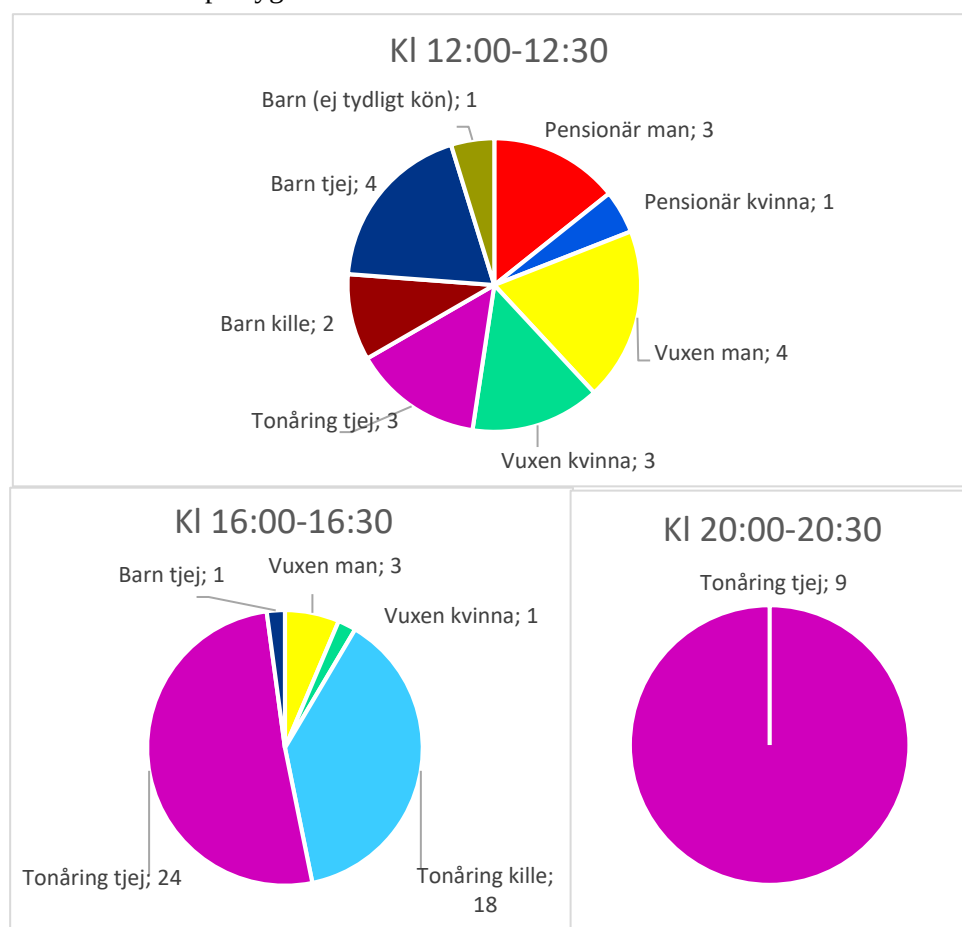
Detta är ett stapeldiagram över aktiviteter som observerats i Frizon och hur många som totalt utfört dessa aktiviteter under alla observationerna.

Figur 7: Aktiviteter i Frizon uppdelat efter ålder och kön.

Enligt figur 7 är de vanligaste aktiviteterna bland tonårstjejer att sitta i hänggunga och prata, lyssna på musik, äta glass eller mat. De vanligaste aktiviteterna bland tonårskillar är att klättra på hänggungorna eller i trädet, sitta i hänggunga och prata och lyssna på musik, stå och prata och att leka.

Figur 8 visar tre cirkeldiagram över totala antalet personer som använt Frizon under olika tider på dygnet under studiens observationer.

Figur 8: Diagram över total ålder- och könsfördelning på brukare olika tider på dygnet i Frizon från alla observationer 22/4 och 23/4.

I cirkeldiagrammen i figur 8 syns att Frizon används av flera åldersgrupper och kön mitt på dagen. Vid kl. 12 är åldersgrupperna barn och vuxna störst, minsta åldersgruppen är tonåringar och i denna grupp har bara tjejer observerats. På eftermiddagen är tonåringarna i tydligt majoritet i Frizon och då är tjejerna fler än killarna, de umgås både blandat och i grupper med bara tjejer eller bara killar. Vid solnedgången är endast grupper av tonårstjejer i Frizon.

4. Diskussion

I detta kapitel diskuteras vilka gestaltungsprinciper som Frizon utformats efter och hur dessa relaterar till vetenskapliga artiklar, boken *Designing cities with children and young people*, rapporter och observatörens egna iakttagelser. Även hur Frizon används och vad detta kan bero på diskuteras. Vidare innehåller diskussionen reflektion kring resultatet och metodens tillförlitlighet, tankar om Frizons

arbetsprocess, samt förslag på vidare studier av andra projekt med deltagande tonårstjejer.

4.1 Gestaltungsprinciper i Frizon jämfört med litteraturen och egna iakttagelser

Enligt Blomdahl et al. (2012), Forsberg¹ och Umeå kommun (2019) är planerade aktivitetsytor ofta dominerade av killar. På grund av detta och utifrån tonårstjejnarnas önskemål planerades Frizon att bli en plats för stilla aktivitet. Enligt Forsberg¹ ville tjejerna ha en mysig plats för att sitta avskilt eller i grupp och umgås, vilket är i enlighet med litteraturen (Pawlowski et al. 2014; Umeå kommun 2016; Jansson et al. 2018). Forsberg¹ berättade att det var viktigt för tjejerna att Frizon inte skulle bli en ”tjejig” plats och därför målades Frizon i pariserblå färg istället för exempelvis rosa. Andersson et al. (2017) anser också att ”tjejiga” platser bör undvikas då detta kan förstärka könsroller och exkludera andra grupper.

Taket på Frizon fungerar enligt Forsberg¹ både som regnskydd, vilket kan få tjejer att vilja komma dit oavsett väder, och som insynsskydd så att brukare kan betrakta utan att bli iakttaga. Takets funktion som insynsskydd är dock enligt mig inte tillräcklig, observationerna gjordes från en bänk på en mur nordost om Frizon (se figur 1) och från denna höjd dolde inte taket hänggungorna.

Enligt Umeå kommun (2016) skulle Frizon gestaltas så att brukare har möjlighet att vara *on stage*, *off stage* eller *back stage*. Min upplevelse av att sitta i en hänggunga i Frizon var att vara *on stage* och *off stage* samtidigt. Genom att koppla upp mobilen och spela musik från högtalarna dras förbipasserandes blickar till Frizon blir platsen *on stage*, samtidigt är hänggungorna *off stage* då de sittande betraktar Umeälven och folk som går förbi i Årstidernas park. Dock kan personer inte betrakta utan att bli iakttaga eftersom Frizon inte har några väggar, detta innebär att Frizon inte är *back stage*. Därmed uppfyller inte Frizon gestaltungsprincipen att brukare ska kunna betrakta utan att själva bli iakttaga.

Enligt Forsberg¹ ville tonårstjejnerna att Frizon skulle utformas som ett slutet rum. Eftersom unga tjejer upplever otrygghet i offentliga miljöer (BRÅ 2018) har Frizon utvecklats utifrån ett trygghetsperspektiv (Umeå kommun 2016, 2019) Från hänggungorna är sikten fri över Årstidernas park, där många människor rör sig. På kvällen tänds belysning på insidan och undersidan av hänggungorna samt belysning längs plexiglasens kant i taket. Trygghetsprincipen konkurrerar i detta fall ut gestaltungsprincipen om att betrakta utan att bli iakttagen och tjejernas önskemål om att Frizon skulle vara omsluten av väggar. Det hade varit intressant att vidare undersöka om en annan gestaltning hade kunnat tillgodose både tonårstjejnarnas önskan och samtidigt ge en trygghetskänsla.

Hänggungorna bildar egna rum vilket gör att olika grupper kan umgås ifred samtidigt i Frizon. Tonåringar uppskattar parkmiljöer med träd och perenner (Owens 2017; Jansson et al. 2018) och tonårstjejnerna i skissworkshopen valde enligt Forsberg² det befintliga trädet som den plats där Frizon skulle byggas. Trädet och perennerna i mitten av Frizon bidrar till stressreducering och är de naturliknande element som karaktäriserar en plats som bidrar till tonåringars avkoppling och utveckling (Owens 2017).

¹ Annica Forsberg landskapsarkitekt Tyréns AB, intervju den 29 april 2019.

Tonåringar tycker om att lyssna på musik tillsammans och själva (Owens 2017; Jansson et al. 2018) och detta behov tillgodosjordes i Frizon genom Bluetooth-högtalare. Tonårstjejerna ville att Frizon skulle sticka ut och inte vara lagom vilket också var ett krav från Umeå kommun (2016), dock nämns inte detta som en gestaltungsprincip i den övriga litteratur som läst för detta kandidatarbete.

Pilotobservationerna visade att Frizon var nedskräpat med McDonalds pappmuggar, ryggstöden var slitna och det fanns klotter på runda bänken (se figur 4). Detta motstrider Karstens (2003) resultat om att hög skötsel är viktigt för tjejer, tonårstjejerna använder Frizon ändå. Skräpet kan vara ett spår från de tonåringar som använt platsen eftersom snabbmatskedjor är viktiga mötesplatser för tonåringar (Owens 2017). Klottret kan också vara en följd av att platsen används av tonåringar. Om en tonåring ligger bakom klottret kan det vara ett sätt att markera Frizon som sin egen.

Observationerna i figur 8 visar att Frizon används av fler än bara tonårstjejer. Detta indikerar att gestaltungsprinciper som tilltalar tonårstjejer även fungerar för att attrahera människor i alla åldrar och kön. Jämfört med planerade aktivitetsytor där 80% av besökarna är killar 7–19 år (Blomdahl et al. 2012) tycks Frizon inte vara exkluderande mot tonårstjejer då 47% av besökarna är tonårstjejer och 23% är tonårskillar (se figur 8). Det är viktigt att landskapsarkitekter tänker på vilka planeringsnormer som finns, eftersom planering påverkar vilka som använder offentliga platser och vilka som känner sig välkomna där.

4.2 Hur Frizon används

Resultaten från observationsstudierna visar att Frizon är en jämställd plats eftersom den används av både tjejer och killar som kan mötas där på samma villkor (Andersson et al. 2017). Tonårsgrupper som observerades i Frizon var både tjejgrupper, killgrupper och blandade grupper av tjejer och killar.

Figur 7 visar att tjejer och killar använder Frizon på olika sätt, majoriteten av tjejerna sitter i hänggungorna och pratar, lyssnar på musik och äter. Killarna klättrar i trädet och på taket, springer och leker slagsmål, men lyssnar även på musik och pratar. Att killarna är mer fysiskt aktiva stämmer överens med litteraturen (Blomdahl et al. 2012; Lindberg & Schipperijn 2015; Jansson et al. 2018). Dessa beteenden faller in i könsstereotyper om att tjejer är passiva och killar är aktiva (Spiric & Bergner 2014). Killgrupperna tenderade att sprida ut sig i Frizon och ta upp mer plats än vad tjejgrupperna gjorde, vilket påminner om barns könsroller på lekplatser (Karsten 2003).

Figur 8 visar att vilka som använder Frizon varierar över dygnet. Mitt på dagen finns nästan alla åldrar och kön representerade. Anledningar till detta kan vara det soliga vädret, att många har lunchrast vid denna tid, att de är pensionärer eller föräldralediga. På eftermiddagen är majoriteten av besökarna tonåringar, detta kan bero på att de slutar tidigare på dagen från skolan än vuxna gör på många arbetsplatser. Vid solnedgången är bara tonårstjejer där, detta visar tydligt att de känner sig trygga i Frizon och att det är en plats som tilltalar just den gruppen. I området runt Frizon i Årstadernas park syntes få människor till. Möjligtvis väljer tonårstjejerna att komma dit på kvällen just för att de får vara ifred. Vid solnedgången har de platsen för sig själva och kan umgås ifred. Avsaknaden av killar i Frizon på kvällstid kan kanske bero på utbudet av fysisk aktivitet i

parkstråket, såsom skejtpark och parcour som Forsberg¹ beskrev var populärt bland tonårsskollar.

4.3 Resultatet och metodens tillförlitlighet

Metoden för de strukturerade observationerna om aktiviteter kan vara missvisande då samma personer i flera fall gör flera saker samtidigt, till exempel att sitta och lyssna på musik och att samtidigt sitta och prata. Detta gör att det kan se ut som om det är fler personer som gör aktiviteter än vad det i verkligheten är. Detta hade kanske undvikits om fler alternativ och kombinationer av aktiviteter förberetts i tabellen innan observationerna, alternativt färre och övergripande kategorier.

Måndagen den 22/4 var en röd dag, annandag påsk, vilket kan ha påverkat vilka som befann sig på Frizon olika tider eftersom skolan inte är öppen. Det kanske var fler barn, tonåringar och föräldrar i Frizon under måndagens observationer kl. 12 och kl. 16 än vad det skulle varit om det inte var en röd dag.

Observationerna gjordes endast under två dagar och kan därmed inte ge en generell bild av hur Frizon används och av vilka. Observationerna av vilka som använder Frizon vid respektive klockslag visade liknande ålders- och könsfördelning båda dagarna. Fler observationer per dygn och under olika tider på året skulle ge ett mer tillförlitligt resultat. För att få en mer nyanserad beskrivning av Frizons användning hade intervjuer med tonårstjejer kunnat göras.

4.4 Avslutande diskussion

Arbetsprocessen med Frizon var separatistisk i dialogerna genom att kommunen och landskapsarkitekterna bara diskuterade med tonårstjejer (Andersson et al. 2017). Detta arbetssätt är viktigt då tonårstjejer är en grupp som är underrepresenterade på offentliga platser och sällan medverkar i medborgardialoger (Blomdahl et al. 2012; Lindberg & Schipperijn 2015; Umeå kommun 2016, 2019). Resultatet av det separatistiska arbetssättet blev en jämställd plats och inte en plats som endast är tillgänglig för tjejer. Detta beror på flera faktorer varav en är att gestaltningen inte är ”tjejig” (Andersson et al. 2017).

Det hade varit intressant att veta vad konsekvenserna blivit om landskapsarkitekterna valt att göra en ”tjejig” gestaltning istället. Hur hade Frizon sett ut då och vilka hade känt sig välkomna att använda platsen? Finns det risk att en sådan plats skulle avskräcka killarna helt?

Slutsatser som kan dras utifrån resultaten är att Frizon är en jämställd plats då den används av både killar och tjejer, samt att Frizons gestaltungsprinciper attraherar människor i alla åldrar. Därmed kan gestaltungsprinciper som tilltalar tonårstjejer och har tagits fram tillsammans med dem, leda till jämställda offentliga platser.

Vidare studier i ämnet kan vara att jämföra arbetsprocessen, gestaltungsprinciper och resultat mellan Frizon och andra projekt där tonårstjejer varit delaktiga som till exempel Rosens Röda Matta i Malmö. Detta skulle ge en ännu tydligare bild av tonårstjejjers behov, vilka arbetssätt som fungerar bra och vilka gestaltungsprinciper som skapar en jämställd offentlig plats.

¹ Annica Forsberg landskapsarkitekt Tyréns AB, intervju den 29 april 2019.

5. Referenser

- Andersson, K., Oredsson, K.-M. & Pluntke, S. (2017). *Stöd till utvecklingsprojekt för jämställda offentliga miljöer i städer och tätorter*. (2017:14). Karlskrona: Boverket. Tillgänglig:
<https://www.boverket.se/contentassets/4b744f2548034f708bf9b134c23fd841/stod-till-utvecklingsprojekt-for-jamstallda-offentliga-miljoer-i-stader-och-tatorter---slutrapport.pdf> [2019-04-24]
- Arvastson, G. & Ehn, B. (2009). Slutsatser. *Etnografiska Observationer*. Lund: Studentlitteratur, 1. uppl., ss. 199–201.
- Blomdahl, U., Elofsson, S. & Åkesson, M. (2012). *Spontanidrott för vilka?: en studie av kön och nyttjande av planlagda utomhusytor för spontanidrott under sommarhalvåret*. Stockholm: Stockholms stad - Idrottsförvaltningen, Forskningsenheten. Tillgänglig:
<http://www.google.se/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=2ahUKEwiU367kqr7iAhXi-ioKHUY9Dj0QFjAAegQIAhAC&url=http%3A%2F%2Fwww.stockholm.se%2FGlobal%2Fom%2520Stockholms%2520stad%2FF%25C3%25B6rvaltningar%2520och%2520bolag%2FFackforvaltningar%2FIdrottsforvaltningen%2FForskning%2FSpontanidrott%2520f%25C3%25B6r%2520vilka.pdf&usg=AOvVaw1qAJy6Z2h2mtFL5soniKZ0> [2019-04-24]
- Boverket (2018a). *Jämställda offentliga miljöer – lärdomar från 24 projekt*. Boverket. Tillgänglig:
<https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/stadsutveckling/jamstallda-offentliga-miljoer--lardomar-fran-24-projekt/> [2019-04-24]
- Boverket (2018b). *Årstadernas park - inkluderande planerings-processer för jämställda miljöer*. Boverket. Tillgänglig:
<https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/stadsutveckling/jamstallda-offentliga-miljoer--lardomar-fran-24-projekt/beviljade-stod2/umea-kommun/> [2019-04-08]
- BRÅ (2018). *Nationella trygghetsundersökningen*. Tillgänglig:
<https://www.bra.se/statistik/statistiska-undersokningar/nationella-trygghetsundersokningen.html> [2019-05-02]
- Cohen, D.A., Ashwood, J.S.S., Scott, M.M., Overton, A., Evenson, K.R., Staten, L.K., Porter, D., McKenzie, T. & Catellier, D.J. (2006). Public parks and physical activity among adolescent girls. *Pediatrics*, vol. 118 (5), ss. 1381–1389. DOI: 10.1542/peds.2006-1226
- Hellgren, K. (2019) Frizon [Fotografier].
- Höglhammer, A., Muhar, A., Stokowski, P., Schauppenlehner, T. & Eder, R. (2018). Factors affecting adolescents' use of urban public spaces in their leisure time: an exploratory study from the city of Vienna. *Local Environment*, vol. 23 (8), ss. 814–829. DOI: 10.1080/13549839.2018.1477744
- Jansson, M., Abdulah, M. & Eriksson, A. (2018). Secondary school students' perspectives and use of three school grounds of varying size, content and design. *Urban Forestry & Urban Greening*, vol. 30, ss. 115–123. DOI: 10.1016/j.ufug.2018.01.015
- Jorgensen, L.J., Ellis, G.D. & Ruddell, E. (2013). Fear Perceptions in Public Parks: Interactions of Environmental Concealment, the Presence of People Recreating, and Gender. *Environment and Behavior*, vol. 45 (7), ss. 803–820. DOI: 10.1177/0013916512446334.

- Karsten, L. (2003). Children's Use of Public Space: The Gendered World of the Playground. *Childhood*, vol. 10 (4), ss. 457–473. DOI: 10.1177/0907568203104005.
- Kirby, J., Levin, K.A. & Inchley, J. (2013). Socio-environmental influences on physical activity among young people: a qualitative study. *Health Education Research*, vol. 28 (6), ss. 954–969. DOI: 10.1093/her/cyt085.
- Lantz, A. (2015). Olika typer av intervjuer. *Intervjumetodik*. Lund: Studentlitteratur, 3. uppl., ss. 41–62.
- Larsson, A. & Jalakas, A. (2014). *Jämställdhet nästa! Samhällsplanering ur ett genusperspektiv*. redigerad version. Lund: Studentlitteratur.
- Lieberg, M. (1998). Ungas rum och rörelse i stadens periferi. *Nordisk arkitekturforskning*, vol. 11 (3), ss. 21–35. Tillgänglig: <http://arkitekturforskning.net/na/article/view/559> [2019-05-06]
- Lindberg, M. & Schipperijn, J. (2015). Active use of urban park facilities – Expectations versus reality. *Urban Forestry & Urban Greening*, vol. 14 (4), ss. 909–918. DOI: 10.1016/j.ufug.2015.08.007.
- Owens, P.E. (2017). A place for adolescents. I: Bishop, K. & Corkey, L. (red.) *Designing cities with children and young people*. New York: Routledge, ss. 65–78.
- Park- och naturförvaltningen (2014). Parker och naturområden - riktlinjer för jämställdhetsarbete. Göteborgs stad. Tillgänglig: https://goteborg.se/wps/wcm/connect/7857827d-cb5c-4a37-a598-461e8fc9db6c/Parker+och+naturomr%C3%A5den_Riktlinjer+f%C3%B6r+j%C3%A4mst%C3%A4lldhetsarbete.pdf?MOD=AJPERES [2019-04-24]
- Pawlowski, C.S., Tjørnhøj-Thomsen, T., Schipperijn, J. & Troelsen, J. (2014). Barriers for recess physical activity: a gender specific qualitative focus group exploration. *BMC Public Health*, vol. 14 (1), s. 639. DOI: 10.1186/1471-2458-14-639
- Repstad, P. (2012). Observation och fältarbete. *Närhet och distans*. Lund: Studentlitteratur, 4. uppl., ss. 33–83.
- Spiric, T. & Bergner, E. (2014). *Det könade landskapet Umeå*. Umeå: Jämställdhetsutskottet Umeå kommun. Tillgänglig: <https://www.umea.se/download/18.2e9e2c2914ce7d186cf17c03/1431333158453/Det%20k%C3%B6nade%20landskapet.pdf> [2019-04-04]
- Tyréns AB & Bergendal, K. (2016). Illustrationsplan [Bild]. I Umeå kommun. *Frizon Umeå Slutrapport*. Umeå: Boverket. Tillgänglig: <https://www.boverket.se/contentassets/e88bfb45d884493080ace98f2460b235/frizon-umea-slutrapport.pdf>. [2019-04-08]
- Umeå kommun (2016). *Frizon Umeå Slutrapport*. Umeå: Boverket. Tillgänglig: <https://www.boverket.se/contentassets/e88bfb45d884493080ace98f2460b235/frizon-umea-slutrapport.pdf>. [2019-04-08]
- Umeå kommun (2019). *Frizon i Årstidernas park - Gendered Landscape*. *Frizon i Årstidernas park - Gendered Landscape*. Tillgänglig: <https://genderedlandscape.umea.se/besok-alla-platser/frizon-i-arstidernas-park/> [2019-04-08]
- Veitch, J., Salmon, J., Parker, K., Bangay, S., Deforche, B. & Timperio, A. (2016). Adolescents' ratings of features of parks that encourage park visitation and physical activity. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity*, vol. 13 (1), s. 73. DOI: 10.1186/s12966-016-0391-9